

Het Verhaal van Woerden

Verhaal 02

Romeinen bezetten Woerden

De komst van de Romeinen

Rond het begin van de jaartelling wonen er in Woerden en omgeving al mensen. Het zijn jager-verzamelaars die leven van jagen, vissen en het verzamelen van voedsel. Ze behoren tot stammen als de Cananefaten en Bataven. Hun nederzettingen zijn gebouwd op de hooggelegen kleigronden langs de rivier de Rijn. In die tijd was de Rijn veel woester en breder dan tegenwoordig.

Op ditzelfde moment beginnen de Romeinen door te dringen in het huidige Nederland. Drusus, een stiefzoon van keizer Augustus, probeert de stammen in het noorden onder de duim te krijgen. De militairen zijn gelegerd in forten of castella. In westelijk Nederland zijn verschillende van deze castella teruggevonden. De oudste zijn te vinden in de buurt van Velsen (*Castellum Flevum*), Valkenburg bij Katwijk (*Praetorium Agrippinae*) en Vechten bij Utrecht (*Fectio*). Het lukt de Romeinen echter niet om de volkeren ten noorden van de Rijn te onderwerpen. Rond het jaar 45 na Christus geeft keizer Claudius verdere veroveringspogingen op. De Rijn wordt de noordgrens van het Romeinse Rijk.

De Romeinse grens

Om de grens te beschermen bouwen de Romeinen een aantal forten en versterkingen op de zuidelijke oever van de rivier. Binnen een aantal jaren ontstaat er een sterke verdedigingslinie, de limes, tussen het huidige Katwijk en Xanten in Duitsland. De limes houdt ruim tweehonderd jaar lang stand. In deze periode wordt de grens een aantal keren bedreigd. De grootste bedreiging komt van de Bataven in 69-70 na Christus. Onder leiding van Claudius Civilis vallen de Bataven vanuit het noorden de Romeinen aan. Tijdens deze Bataafse Opstand worden veel castella langs de limes platgebrand of verwoest. Het is niet duidelijk of dit door de bewoners zelf of door de opstandige Bataven gebeurt. De Romeinen brengen uiteindelijk de rebellen weer onder controle en starten met de herbouw van de castella.

De limes bestaat niet alleen uit castella. De legerweg of heerbaan, die de castella met elkaar verbindt, maakt er ook deel van uit. Op verschillende plaatsen zijn resten van de

legerweg gevonden. Hierdoor is het mogelijk om een groot gedeelte van de loop min of meer vast te stellen. Door de drassige omstandigheden in dit gedeelte van Nederland is de weg op veel plaatsen op houten palen gefundeerd.

Castellum Laurium en vicus

Ook in Woerden bouwen de Romeinen een castellum. Resten van het fort zijn te vinden onder het Kerkplein en Hoochwoert. De loop van de Rijn is nu anders dan toen. Vandaar dat het nu niet meer langs de Rijn ligt. Het castellum heet Laurium en wordt vermeld op de zogenaamde Peutingerkaart. Dit is een oude Romeinse 'reiskaart' uit de 3^{de} eeuw na Christus. Het castellum in Woerden kent vier bouwfases: Woerden I t/m IV. Woerden I dateert uit ongeveer 40 na Christus. Al rond 47 na Christus wordt het vervangen door het tweede castellum. Woerden II brandt af tijdens de Bataafse Opstand en wordt daarna, in verbeterde vorm, herbouwd. Deze eerste drie castella zijn grotendeels van hout. Tenslotte wordt aan het eind van de 2^{de} eeuw Woerden IV gebouwd in steen. Al vanaf de 16^{de} eeuw zijn er aanwijzingen voor Romeinse aanwezigheid in Woerden. Toch maken de opgravingen in de jaren 2002 tot 2004 bij de ontwikkeling van Hoochwoert pas goed duidelijk hoe de situatie in Romeins Woerden geweest is.

Door deze en andere archeologische vondsten is inmiddels veel bekend over de Romeinse castella. De opzet en indeling van een castellum is altijd min of meer hetzelfde. De grondmaten liggen vast. De terreinen worden omringd door aarden wallen met daarop palissaden en/van houten palen. Rondom de castella liggen verdedigingsgrachten of greppels. Meestal zijn er vier poorten waardoor twee hoofdwegen elkaar kruisen. Op verschillende punten staan wachttorens. Binnen het castellum bevinden zich gebouwen voor officieren en manschappen. In eerste instantie wordt er voornamelijk hout gebruikt. Later wordt bij de belangrijkste gebouwen hout vervangen door steen. Ook worden de gebouwen bedekt met dakpannen. Deze dakpannen worden onder andere in de buurt van Nijmegen gebakken. Net buiten het legerkamp ontstaat een vicus. In dit kampdorp drijven de Romeinen handel met de oorspronkelijke bewoners van de streek. Over het algemeen is de relatie tussen de Romeinen en de oorspronkelijke bewoners goed. In de vicus bevindt zich ook een badhuis. Langs een van de uitvalswegen, meer naar het westen bij Barwoutswaarder, ligt waarschijnlijk een begraafplaats of grafveld.

Romeinse scheepvaart

De Rijn is een belangrijke transportroute en van groot belang voor de Romeinen. Met houten schepen worden de castella bevoorrad. In Woerden, Zwammerdam en Leidsche Rijn zijn een groot aantal scheepsvondsten gedaan. Alleen al in Woerden zijn op zeven verschillende plaatsen resten van schepen opgegraven. De oudste vondst dateert al uit de 16^{de} eeuw. In 2003 komt, bij de bouw van parkeergarage Castellum, een bijzonder schip 'boven water'. Het meest opvallende is dat dit vaartuig op het achterschip zwaluwstaarten voor bankjes en bevestigingspunten voor roeiriemen heeft. Uit deze vondst blijkt dat het schip over de Rijn heen en weer geroeid kan worden en

niet alleen stroomafwaarts kan varen. In ieder geval is het vaartuig beter bestuurbaar op de soms snel stromende rivier.

Romeinen verlaten Woerden

De Romeinen verlaten rond 260 na Christus het laatste castellum in Woerden. Het Romeinse Rijk wordt steeds vaker door invallen van Germanen en andere stammen bedreigd. De soldaten trekken zich terug richting het zuiden. Van castellum Laurium is nu niets meer te zien. De herinnering aan de Romeinse aanwezigheid is te zien in de bestrating van het Kerkplein, in de parkeergarage, de bibliotheek en in het Stadsmuseum.

Meer weten?

Algemeen:

- Colenbrander, Bernard (red.) *Limes Atlas* (Rotterdam, 2005)
- Ginkel, S.G. en E. van, *Romeins Nederland: archeologie en geschiedenis van een Grensgebied* (Utrecht, 1993)

Woerden en omgeving:

- Bommel, J. van "De Romeinse molenstenen te Woerden" in *Heemtijdinghen*, jg 17 (1981), pp. 20-24
- Beunder, P.C. *Castella en havens, kapellen en hoven: enkele notities over de oudste geschiedenis, de Romeinse keizertijd en de vroege Middeleeuwen in de Rijnstreek* (Nieuwkoop, z.j.)
- Blom, E, en W.K. Vos *Woerden-Hoochwoert: de opgravingen 2002-2004 in het Romeinse castellum Laurium, de vicus en van het schip de 'Woerden 7'* (Woerden, 2008)
- Vos, Wouter K. et. al "The Woerden 7 : an oar-powered Roman barge built in the Netherlands : details on the excavation at the Nieuwe Markt in Woerden (Hoochwoert)" in *Archäologisches Korrespondenzblatt*, jg. 41(2011), Heft 1
- Vos, W.K., E. Blom en T. Hazenberg *Romeinen in Woerden: het archeologische onderzoek naar de militaire bezetting en de scheepvaart van Laurium* (Leiden, 2010)
- de Hinghe, A.E. *Woerden, Romeinen, het fort en een schip: 46 afleveringen van de Archeologie Actueel 2002-2003* (Leiden, 2003)

Rechten

Het geheel of gedeeltelijk overnemen van de tekst is toegestaan onder vermelding van "Bron: Het Verhaal van Woerden".